

(Fyn; 11) – »der er ingen grænser for, hvad ulykker en sådan kan afstedkomme« (NVSjælland; 18).

LITTERATUR: (1) 107 1944; (2) 488g 3,102; 488 9,1888,46f; (3) 684 202; (4) 65 16/8 1963; (5) 488f 3,92; (6) 466b 119; (7) 914 1,246 (Røsnæs); (8) 914 1,50; 885 2,1925–26, 61; (9) 964 2/6 1947 (VJyll.); 914 1,246 (Røsnæs); (10) 285 1929,63f; (11) 107 1963; (12) 830 8, 53; (13) 186 52; 107 1954 (Jyll.); (14) 549 133; 635 30/10 1928; 285 1929,64; 885 3, 1926–27,128; 161 1906/23:485; (15) 161 1906/23: 431; (16) 161 1906/23:1391; (17) 186 52; (18) 161 1906/23:245 (Ugerløse).

Gederams og Dueurt, *Chamaenerium, Epilobium*

GEDERAMS, *Chamaenerium augustifolium*, er en 30–125 cm høj og rank plante med lancetformede blade og i juli-august mange store violet-røde blomster i en lang pyramideformet klase. Almindelig i skove, plantager og rydninger. De firkantede kapsler indeholder talrige frø med hvid frøuld.

Navnet (1793ff) er vistnok lånt fra norsk, dyrenavnet skyldes måske, at børn eller jægere har anvendt bladene til at frembringe en brægende lyd (1), sml. græs bd. 1; -rams, se ramsløg bd. 1. *Rams(er)* Fyn, måske i marknavnet Ramsløkken ved Tommerup. *Dueurt* 1688ff, Jylland, Samsø, Bornholm, planten forhen henført til Dueurt-slægten, *dunurt* 1780, *pileurt* 1795; NJylland, Bornholm, blade og frø ligner piletræets; *vild nellike* Vejleegnen o. 1870, *hårblomst* Søllerød o. 1870, *røde dragoner* NSjælland o. 1870, *kattetarm* Århuseggen, røddeerne har hvide udløbere, *ildblomst* ØJylland, optræder talrigt efter skov- og hedebrand, *skovpyrd* Viborgeggen, *rævehale* NFyn, SSjælland *ræverumpe* og *nåleurt* Bornholm, *nordisk oleander* 1841, bladene ligner oleandertræets, *sibirisk te*; navnelån fra andre arter: *høgeurt* Silkeborgeggen, *natlys* ved Grindsted, *tjærenellike* Vemmetofte. (2).

Færøerne: *hósvíkingur* Torshavn (1908) vel fordi nogen fra Hósvík har ført den smukke plante til byen; fra Island er indlånt *sigurskúvur* (3). – Grønland: *niviarsiat* 'jomfruer' (4).

Af DUEURTERNE, *Epilobium*, hvoraf nogle minder om gederams, en glat dueurt, *Epilobium montanum* alm. i skove og ved gærder, kær-dueurt, *Epilobium palustre*, i moser, lædden dueurt, *Epilobium hirsutum*, ved bredden af bække

På Grønland var bredbladet gederams en yderst populær spise til sælspæk og blev røget som tobak. Træsnit af Aron fra Kengeq i Henrik Rink: »Tales and Traditions of the Eskimo«, 1875. Overfor Blomstrende gederams. (ES).

og mergelgrave og dunet dueurt, *Epilobium parviflorum*, også på fugtige steder.

Dueurt 1688ff måske på grund af læse- eller trykfejl for dunurt (jf. gederams ovenfor), dyrenavnet kan også være nedsættende; adskillige navne fælles med gederams, desuden: *brændende kærlighed* Arhuseggen o. 1870 og *lugtebasse* Mors med uvis betydning (5). – Færøerne: *myri-blått*, *myribót* (1904) myri = mose; *mariustingur* Skálavik (1948) til frøkapslerne, ukendt betydning; overført fra vejbred (bd. 4) er *gótubrá* (3).

LITTERATUR: (1) jf. 854 22.1960,35; (2) 689 1, 326f og 3,820; 634 13953 (Strellev); (3) 751 60,70, 125; 947 8,1928,83; (4) 637 febr. 1957,12; (5) 689 1,528f.

ANVENDELSE

Gederams blev dyrket som prydblade; man har (Danmark?) forsøgt at anvende roden til mel, klister, pudder etc. (1800; 1), unge rodskul kan koges og spises som asparges (1806ff; 2), unge blade bruges som suppeurt, de koges som kål eller spinat (3), af rødderne bages brød (4). Planten skal fremme kvægets mælkeydelse (5).

– På Grønland spises de friske unge blade og blomsterne lejlighedsvis med sælspæk; det er en meget populær blomst, som plukkes til store buketter og kunne kaldes Grønlands »nationalblomst« (6); den i det øvrige Danmark ikke forekommende art *Chamaenerium latifolium* kaldes *pångnak*, *augpalugtorsuit* 'den røde', *siangaussak* (Fiskenæs) (7).

De tørrede blade gav under verdenskrigene en udmærket teerstætning og blev benyttet til forfalskning af ægte te (8), gederams-te solgtes 1944–46 i Københavns butikker, på Fyn avterede et firma 1944 efter råvaren (9). Bladene er på Grønland blevet røget som tobak (10).

Frøfuggene af gederams og dueurt kan spindes til lysevæger, strømpegarn, huer m.m., blandet med hareuld anvendes de til filthatte (o. 1800; 11), med fåre- eller bomuld til lampevæger (12), af frøene presses en olie (11). Bladene læger sår (3).

LITTERATUR: (1) 739 2,555; (2) 398 1806,368f og 1821,420ff; 718 1838,183f; 169 6,1910,368; 712 26; (3) 169 6,1910,368; 712 26; (4) 169 6, 1910,368; (5) 784 1877,255; (6) 589 3.1,1880,XXXIV; 729 127;

637 febr. 1957,12; (7) 521 213,240; (8) 634 16647 (Sønderj. 1914–18); 712 70; (9) 634 14741; 107; (10) 398 1821,420; (11) 739 2, 1800,555f,557–62; 398 1806,368f,370–73; (12) 718 1837,183f.

PROSA

Gederamsens røde orgier *Poul Lorenzen* (1), dueurternes rosenrøde dejlighed (2); dueurternes frøuld, der står som en åndetåge ud af kapslerne *Svend Fleuron* (3).

LITTERATUR: (1) 961 8; (2) 462 119; (3) 237e 78f.

Natlys, *Oenothera*

TOÅRIG NATLYS, *Oenothera biennis*, skyder fra bladrosen 50–100 cm høje stængler bærende (juni–august) store svovlgule blomster i et langt aks. Kronbladene folder sig i de første aftentimer hurtigt ud. Indført fra Nordamerika som prydblante, hyppigt forvildet på sandede steder.

Navnet kan hos os litterært føres tilbage til 1793 og er vel lånt fra tysk *nachtkerze*; *fredløs* (lån fra anden plante med gule blomster, *Lysimachia*) og *æselurt* 1768, det latinske slægtsnavn blev i fransk mistydet til *âne sauvage* = vildt æsel; *rapontika* 1798–1924, roden spist (især i Sydeuropa) som af rapunsel, der hører til anden plantefamilie, se nedenfor, jf. *spansk rapunsel* 1801, *fransk rapunsel* og *roerapunsel* 1805–08, *gul rapunsel* 1806–21, *gul skorsonér* 1840–41 (jf. bd. 4), *rapunselselleri* 1878; *skøger* Sjælland o. 1870, blomstrer først, når det er mørkt, *jo længer' a lever, jo stækker* (stærkere) *a bliver* Djursland o. 1870 også om andre planter med langvarig blomstring, *præstekraver* Lolland o. 1870, *kongelys* Vejleegn 1912, jf. bd. 4, *det gule skørt* Ærø, *gul ranunkel* Femø, *Maren gi' mig en snaps* Tårup Fyn, måske på grund af blomstens vinglasform, *se dig om min tøs* ØLolland, jf. *skøge* ovenfor; *klokken-otte* (=20) Sønderjylland, Fyn, Ærø, Sjælland, *klokken otte blomst* og *klokken halv otte blomst* Fyn, *klokken syv* og *firetyve timer* SFyn.

LITTERATUR: 689 2,130–32; 107 1954.

De skoldede rødder kan spises som salat, asparages eller selleri; dyrkes i mange haver som prydblante (o. 1800; 1).

Man må ikke flytte eller dele en natlysplante, det bringer ulykke til huset (NVSjælland; 2).

Natlys – tændte kandelabre i den mørknende nat *Xiane Manicus* (3); næsten mandshøje natlys med store svovlgule blomster skinnende som fosforfakler ... de gule natlys stod og koglede derude i halvmørket *Sophus Michaëlis* (4). Forunderlige blomst i nattens skød, der spreder mulmet med sin spæde flamme for selv at blive dræbt i dagens glød *Johs. Boolsen* (5).

LITTERATUR: (1) 688 2,1805,169; 398 1806,368; (2) 684 202; (3) 64 5/4 1952; (4) 600b 143,150; (5) 88 18.

Fuchsia

Buske eller lave træer med smukke, ofte hængende blomster i lilla, rødt og hvidt. De fleste arter stammer fra Mellem- og Sydamerika. Dyrket i Danmark siden 1834 som stue- og (sjældent) haveplante.

Fuchsia opkaldt 1703 efter den tyske botaniker Leonhart Fuchs (død 1566). De fleste folkelige navne skyldes blomstens stilling, form og farver: fra *fuchsia* blodets tunge tårer trille *Niels Møller* (1), *fuchsiablomsten* drypper røde luer *Knud Wiinstedt* (2); røde *fuchsier* hang ved høstprædikenen ned over den hvide alterduk som rindende blod (Bornholm; 3).

Kristi bloddråbe 1841ff, *Kristi blodtåre* 1851, 1877, *bloddråbe* 1882ff; SFyn, Strynø, Ærø, *Kristi tåre(r)* Røsnæs, SFyn, NVSjælland, *Kristi blod* NFyn (1913), *Kristi dryp(per)* Herringe Fyn, *Kristi lidelsesblomst* Viborgegnen 1918, *dråbeblomst* Sjælland 1907, *drypblomme*, *drypper* Sønderjylland, *dryppende hjerte* 1950; *danserinde* Ribe: når støvfanget og nogle støvbærere fjernes, bliver blomsten til en danserinde eller *jomfru* ØSjælland, *skørter* og [bluse-] *liv* Ods herred, *dansepige* København, Møn, sml. *hjerterblomst* bd. 2; nogle arter kaldes *krinolinefuchsia*, *tivolilygter*, *champagnefuchsia*; *klokkeblomst* Vejleegn (1914), *bandelokker* Tåsinge fra fransk *pendeloque* = et hængende øresmykke. *Ulykkesblomst* SSjælland, se nedenfor. (4).

LITTERATUR: (1) 626 21; (2) 976d 11; (3) 449 1939,15; (4) 689 1,616f; 107 1944; 228e 1,46; 416 nr. 21,1969.

ULYKKEBLOMST

Overtroen om *fuchsia* som en ulykkesbringer skyldes måske, at den tidligere næsten udelukkende blev plantet på kirkegårde (1) – den hører